

Frumvarp til laga

um breytingu á lögum um meðferð einkamála, nr. 91/1991 (rökstuðningur við málskostnaðarákvarðanir).

Flm.: Þórhildur Sunna Ævarsdóttir, Björn Leví Gunnarsson, Halldóra Mogensen,
Helgi Hrafn Gunnarsson, Jón Þór Ólafsson, Smári McCarthy.

1. gr.

H-liður 1. mgr. 114. gr. laganna orðast svo: rökstudda niðurstöðu um málskostnað.

2. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

Greinargerð.

Frumvarp þetta var áður lagt fram á 148. löggjafarþingi (399. mál), 149. löggjafarþingi (344. mál) og 150. löggjafarþingi (159. mál) og er nú lagt fram að nýju að teknu tilliti til þeirra umsagna sem bárust um málið á 150. löggjafarþingi. Með frumvarpinu er nú lagt til að breyta orðalagi h-liðar 4. tölul. 1. mgr. laga um meðferð einkamála í stað þess að leggja til breytingar á 130. gr. laganna. Greinargerðin er uppfærð í samræmi við þá breytingu.

Markmið þessa frumvarps er að tryggja að rökstuðningur fylgi ákvörðunum dómara um málskostnað, til að mynda þegar vikið er frá meginreglunni um að sá sem tapar máli skuli greiða málskostnað, sbr. 1. mgr. 130. gr. laga um meðferð einkamála. Hingað til hafa að jafnaði engar skýringar fylgt slíkum ákvörðunum og erfitt hefur verið að átta sig á þeim atriðum sem lögð hafa verið til grundvallar.

Ýmis atriði varðandi málskostnað eru lögfest í XXI. kafla laga um meðferð einkamála, nr. 91/1991. Málskostnaði hefur verið lýst sem nokkurs konar skaðabótum þess aðila sem vinnur mál, en hugsunin að baki reglum um að annar aðili greiði hinum málskostnað er að gera þann aðila sem vinnur mál skaðlausan af málarekstri sínum.¹

Í 1. mgr. 129. gr. sömu laga eru talin upp útgjöld aðila af máli og eru helstu liðirnir í málskostnaði þóknun lögmanns, kostnaður af birtingu stefnu og tilkynninga, dómsmálagjöld í ríkissjóð samkvæmt lögum um aukatekjur ríkissjóðs, nr. 88/1991, ferðakostnaður, þóknanir til matsmanna, vitna, þýðenda og votta og kostnaður af endurritum, sem greiddur er af dómstólum. Þá getur ýmis annar kostnaður á borð við gagnaöflun fallið undir málskostnað, t.d. þegar afla þarf örorkumats í skaðabótamáli.

Samkvæmt 130. gr. laga um meðferð einkamála getur dómari tekið ákvörðun um að annar aðili skuli greiða hinum málskostnað, að annar aðili greiði hluta málskostnaðar hins eða að málskostnaður verði látinn falla niður og þannig beri hvor aðili um sig eigin málskostnað. Hin almenna regla er að sá aðili sem tapar máli í öllu verulegu skuli að jafnaði dæmdur til að greiða gagnaðila sínum málskostnað. Á síðastliðnum árum hefur verið algennt að máls-

¹ Markús Sigurbjörnsson, Einkamálaréttarfar (2. útg., Úlfliótur 2003), 242.

kostnaður falli niður í vissum málaflokkum, jafnvel þó að annar aðilinn tapi málinu í öllu verulegu. Þar má sem dæmi nefna þegar einstaklingar höfða mál á hendur tryggingafélögum og íslenska ríkinu og öðrum stjórnvöldum. Hið sama kann að vera uppi þegar veruleg vafaatriði eru í máli, þó að niðurstaða máls hafi orðið öðrum aðila í vil. Jafnframt er algengt að dómarafráfrá meginreglunni um skiptingu málskostnaðar í meiðyrðamálum, þ.e. einkarefsimálum þar sem annar aðilinn stefnir hinum fyrir brot gegn 234., 235. eða 236. gr. almennra hegningarlaga, nr. 19/1940, eða til ómerkingar ummæla skv. 241. gr. sömu laga. Í slíkum málum er líklegra en ella að málskostnaður verði felldur niður. Þetta á sérstaklega við um þau mál þar sem stefndu eru sýknuð af kröfum stefnanda, sbr. t.d. dóma Hæstaréttar í málum nr. 214/2014 og nr. 103/2014.

Rökstuðningur dómara við málskostnaðarákvarðanir.

Í 1. mgr. 114. gr. laga um meðferð einkamála eru talin upp atriði sem skulu koma fram í forsendum dóms þegar leyst er úr efnishlið máls með dómi. Samkvæmt f-lið málsgreinarinnar skal í forsendum greina rökstudda niðurstöðu um sönnunatriði og lagaatriði. Í h-lið sömu málsgreinar segir að í forsendum skuli greina málskostnað, en þó er ekki sérstaklega tilgreint að niðurstaða um málskostnað skuli vera rökstudd. Algengt er að ákvarðanir dómara um málskostnað séu annaðhvort lítið eða ekkert rökstuddar, jafnvel þó að um umtalsverð fjárhagsleg réttindi málsaðila geti verið að ræða. Þannig getur niðurfelldur málskostnaður þess aðila sem vann málið hlaupið á milljónum króna. Vegna þess hve stuttur rökstuðningur við málskostnaðarákvarðanir er alla jafna verður að líta svo á að þau rök sem liggja að baki málskostnaðarákvörðunum komi ekki fram.

Niðurlag.

Það að réttarfar og málsmeðferð séu opinber er meginregla í einkamálaréttarfari. Að gera þann hluta dóma sem snýr að málskostnaði gagnsærri og ítarlegri er til stuðnings þeirri meginreglu. Það er einnig mat flutningsmanna að slíkt sé í samræmi við ákvæði 70. gr. stjórnarskrárinnar og við ákvæði 6. gr. mannréttindasáttmála Evrópu um rétt til réttlátrar og opinberrar málsmeðferðar, en það að forsendur og rökstuðningur dóma skuli vera aðgengileg er nauðsynlegur hluti af þeirri réttindavernd sem 1. mgr. 6. gr. sáttmálans veitir. Ætlunin með frumvarpi þessu er m.a. að fá fram í dagsljósið rökstuðning í þeim málum þar sem er líklegra en ella að málskostnaður verði felldur niður, t.d. í meiðyrðamálum, enda munu þá ákvarðanir um málskostnað sæta mun ítarlegri gagnrýni en áður og mögulegrar endurskoðunar á æðri dómstigum. Í slíkum málum er líklegra en ella að málskostnaður verði felldur niður.

Með frumvarpi þessu er sú breyting lögð til að þegar mál verður ekki fellt niður eða því vísað frá dómi eða lokið með sátt eða áritun þá skuli greina í forsendum rökstudda ákvörðun um málskostnað. Með samþykkt frumvarpsins má stuðla að auknu réttaröryggi, auknu gagnsæi og því að auðveldara verði að greina ríkjandi réttarvenjur.